

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

מי שנולד לגיורת שטבלה לגירותה שלא בבי"ד
וכתיבת שם אביו של גר אם הוא ישראל

תיק בית הוראה שע"י בית הדין מס' 210-סא

נושא השאלה

גב' א' הוחזקה כגיורת מאז שעברה גיור בחו"ל לפני נישואיה עם בעלה, ולאחר שילדה כמה ילדים ועלתה לארץ אמרה שהטבילה לגירות לפני הנישואין לא היתה בפני הבי"ד, אם כי לדבריה הקבלת מצוות היתה בבי"ד כדת. ביה"ד האיזורי בת"א הצריכה לטבול שוב לחומרא בפני בי"ד, וכן את כל ילדיה. ביה"ד נתן לה מעשה בי"ד על מעשה גירות "לחומרא" וכלל בו את כל ילדיה שנתגיירו עמה "לחומרא". בין הילדים הרשומים נמצא גם בנה הגדול שכבר היה אחרי בר מצוה, וביה"ד לא רשם לו מעשה בי"ד נפרד. הבן עצמו כלל לא מודע לכך שעבר גיור.

החלטה

- יש לברר ולאמת האם קבלת המצוות של האמא בזמן גיורה הראשון לפני נישואיה היה כדין, מכיון שיש חשש שהבי"ד שגייר בשנת 67 בעיר סרסל בצרפת לא היה מומחה לגיור.
- לדבריה שבשעת הטבילה היו הבי"ד מבחוץ, וממילא גם עדים לא היו בשעת הטבילה, כבר פסק באגרות משה שהיא בחזקת נכרית.
- בענין כשרות גיורו של הבן "לחומרא" אחרי שהיה בר מצוה, יש לברר האם בשעה שהתגייר ידע שמתגייר, שאם לא כן אין זה גיור. אך מכיון שהאמא הוחזקה לגירות לפני שילדה אותו, אע"פ שנאמנת לפסול את גיור עצמה אינה נאמנת לפסול את בנה.
- מי שהצהיר בפני רושם נישואין שהוא יהודי ואינו גר ואין במשפחתו גרים, ונמצא שקרן, אינו נאמן עוד בענין זה.

השאלות לדיון

- א. גר שקבל עליו מצוות בפני בי"ד וטבל בינו לבין עצמו, האם הגיור כשר.
- ב. הוחזקה גיורת ואמרה שהטבילה לא היתה כדת, האם נאמנת לפסול גם את בנה.
- ג. איך כותבים בכתובת גר את שמו.

תשובה

א. פסק השו"ע יו"ד סי' רסח סעי' ג: כל עניני הגר צין להודיעו המצוות לקבלם צין המילה צין הטבילה לריך שיהיו בשלושה הכשרים לדון וציוס. מיהו דוקא לכתחילה אבל דדיעבד אם לא מל או טבל אלא בפני צ' וצבילה אפילו לא טבל לשם גרות אלא איש שטבל לקריו ואשה שטבלה לנדתה הוי גר ומותר בישראלית, חוץ מקבלת המצוות שמעכצת אם אינה ציוס ובשלושה. ולהרי"ף ולהרמב"ם אפי' דדיעבד שטבל או מל בפני שנים או צבילה מעכצ ואסור בישראלית, אבל אם נשא ישראלית והוליד ממנה צן לא פסלין ליה. ע"כ.

והדעה הראשונה שמכשירה טבילת גירות שלא בפני שלושה היא דעת התוס' יצמות מה צ ד"ה מי דהא דבעינן שלושה היינו לקבלת המצוות אבל לא לטבילה. וכ"כ הרא"ש שם פ"ד סי' לא ותוס' קדושין סב צ ד"ה גר. והדעה השניה היא דעת הרמב"ם אסו"צ פי"ג ה"ז דגר שטבל בפני שנים אינו גר. ומש"כ בשו"ע בדעה שניה דאם נשא ישראלית והוליד ממנה צן לא פסלין ליה, היא דעת הרי"ף יצמות שם.

ובשו"ת חמדת שלמה יו"ד סי' כט נשאל אם נתגיירה גיורת אחת עפ"י נשים לצד מהו הדין. והשיב שם אות כג דאף לדעת הרמב"ם עיקר הגירות הוא שעזב עמו ואלוהיו וצא להסתופף תחת כנפי השכינה וקבל עליו דת ישראל לכנס בקהל ה', וע"ז נופל לשון גירות, ואתי לארוי לן דכיון שהיתה הטבילה וקבלת המצוות צינו לצין ענמו או בפני שנים ע"כ לא הוי גר, וממילא משמע דאם לא היה רק אחד מהם צלא צי"ד מהני דדיעבד דטבילה לחוד מהני, דטבילה הוי ממילא קבלת המצוות כיון שטבל לשם גירות. אבל אם היו קבלת המצוות צצ"ד מהני אח"כ הטבילה צינו לצין ענמו דדיעבד, ע"כ כתב השו"ע להסכים שיטת הרי"ף והרמב"ם. ע"כ. ועיי' פסקי דין ירושלים כרך ה עמ' ריג.

ופסק באגרות משה יו"ד ח"ב סי' קכז שאם בשעה שטבל לא היו צצ"ד בטבילה, השיב שלא בפני צי"ד, והוי ספיקא דדינא אם הטבילה הועילה דדיעבד. ועיי"ש ובאגרות משה יו"ד ח"א סי' קם שאם בשעת הטבילה לא היו צפנים אפי' עדים, אין טבילתה מועלת לה להוציאה מחזקת נכרית, לד"ה.

ובנידון דידן שהטבילה לגיור הראשון של האמא בשנת 67 בעיר סרסל צנרפת היה שלא בפני צי"ד, ושלא בפני עדים, לא הועיל לה הגיור עד שנתגיירה שוב צצ"ד צארץ בפני צי"ד. גם אם נאמר שקבלת המצוות

שלה היה לפני צי"ד מומחה לגיור, שגם זה נתון בספק. ולפיכך הטבילה השניה לא היתה רק "לחומר" כלשון בית הדין האיזורי שגייר אותה, אלא מעיקר הדין. ולפיכך גם הגיור של הילדים היה גיור מעיקר הדין. ובענין הגיור של החתן דן, מכיון שכבר היה אחרי בר מצוה, יש לברר האם ידע בשעת הגיור שהוא מתגייר, שאם לא ידע, לא מועיל מה שהצי"ד ידע. והוריו הרי טוענים בתוקף שהוא אינו יודע שהוא גר.

ב. בגמ' יצמות מזו א' מעשה באחד שבא לפני רבי יהודה ואמר לו נתגיירתי ביני לבין עממי. א"ל רבי יהודה יש לך עדים א"ל לאו, יש לך בנים א"ל הן, א"ל נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך. וכן פסקו הרמב"ם אסו"ב פי"ג ה"ח ושו"ע יו"ד סי' רסח סעי' יא היה נשוי לישראלית או לגיורת ויש לו בנים ואמר נתגיירתי ביני לבין עממי נאמן לפסול את עצמו ואינו נאמן לפסול את הבנים וחוזר וטובל בבית דין. ובהגהות הרמ"ך שם הקשה דאם יש לו בנים אף על עצמו אינו נאמן, שאם נלריך אותו טבילה נושא לעז על הבנים ואי אפשר לחלק ביניהם. ועי' פס"ד ירושלים כרך ב עמ' רע"א וכרך ג עמ' רפט על האופנים שבהם אומרים פלגינן נאמנות.

ובנידון דידן שהוחזקה שנתגיירה צי"ד שבסרסל, אם אכן אותו צי"ד היה מומחה בגיורים הרי חזקתה מכשירה את הבן שנולד לה אח"כ, ואם אומרת שהטבילה לא היתה לפני צי"ד נאמנת רק לפסול עצמה אך לא לפסול את בנה.

ג. פסק בשו"ע סי' קכט סעי' ט: גר או שתוקי או אסופי אין כותבין אלא שמותיהן בלבד. ומקורו בשו"ת הרשב"א ח"ב סי' יז הוצא צי"י שם. וכבר העיר בציאור הגר"א שם ס"ק יז דבשו"ע להלן שם סעי' כ כתב דבגט גר כותב בן אברהם אבינו. ומקורו בשו"ת הרא"ש כלל טו סי' ד ותשו' אשכנזית שהוצאה צי"י שם. וכ"כ ד"מ שם ס"ק כז ולבוש שם ונחלת שבעה סי' מה אות כג.

וגר שאביו ישראל, עיי' שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קלו שהרב השואל הביא ראיה מדברי הרמ"א בשו"ע אבהע"ז סי' טו סעי' י' דלחומר נקרא ע"ש אביו, ושיש לזה ראיה מהכתוב ויאלו בו אשה ישראלית והוא בן איש מזרי, דאע"פ דולדה כמותה נקרא אחרי אביו, וכן י"ל להיפך דהיכא דהוא מנכרית ואביו מישראל אע"ג דהולד כמותה יקרא בן פלוני. והמנחת יצחק מסיק דאין ראוי להקרא בנו ולשנות משאר גר (וכ"כ בשו"ת שמש ומגן ח"ג סי' נא שגר שכתב שם אביו הישראל, ולא כתב בן א"ל הוי מזויף מתוכו, וראוי לכתוב גט אחר). ועיי' שו"ת לבושי מרדכי ח"א אבהע"ז סי' לח שהוכיח מגמ' יצמות קא בעובדא דרב יהודה שהיה גר, ובתוס' שם כתבו דר"ש בר יהודה הוא בן רב יהודה הנדוואה דאמרו בקדושין כז ב דגר שאין לו יורשין הוה, שנתגייר הוא ואביו, ומוכח דאפי' מי שנתגייר עם אביו נקרא על שם אביו.

ובנידון דידן, אם יוברר שהאמא הוחזקה גיורת לפני שילדה את בנה, ומה שאמרה אח"כ שהטבילה לא היתה כדת אע"פ שנאמנת לפסול עצמה אינה נאמנת לפסול את בנה, מה שציה"ד האיזורי בת"א החמיר וגייר גם את הבן, היה שלא לזרז, ואין כותבין עליו בן אע"פ, אך אם יוברר שהגיור הנוסף בת"א היה

כדין, בודאי יש לכתוב עליו בן ארע"ה. ומכיון שהבן וגם הוריו שיקרו צפנינו וניסו להעלים ולטשטש עובדות, הם איבדו את נאמנותם, ויש לחקור היטב בדבר.

אברהם דוב לויין.

ב

א. הנה מסיפור הדברים לא נתברר האם בגיור של האמא היא טבלה בינה לבין עלמה, והצ"ד לא היו כלל בצית הטבילה וגם עדים לא נכנסו שם, או שהצ"ד היו בצית הטבילה אלא שעמדו מחוץ לחדר הטבילה וצפנים היו עמה נשים כשרות שהשגיחו על הטבילה, דבזה דן בתורת ר' שמואל מסלנט ח"א יו"ד סי' קיט ומקור התשובה מספר בית אברהם להג"ר אברהם עזר הירשוצין ז"ל עמ' מז, וז"ל: צענין גיורת שאין ראות להכנס לבית הרחלה (וביצמות מז' ב איתא דנשים מושיבים את האשה הרואה להתגייר צמים ומ"ח עומדים מבחוץ ומודיעים אותה מקלת מלות וכו'), וכן הציאו הרי"ף והרא"ש שם. אך צש"ע יו"ד סי' רסח איתא דטובלת צפניהם של הדיינים עיי"ש, וזה ל"צ). נכון כי נשים כשרות ילכו עם האשה שחפלה להתגייר אחרי קבלתה דת ישראל בכל פרטיה כד"ת, ושלושה ת"ח ילכו עמהן בלואתא עד המקום שראות בידם להכנס, ובצית הרחלה תלך האשה הגיורת עם הנשים הכשרות והיראות והמוחזקות שיטבילו להאשה הגיורת כד"ת, וידעו כי השלושה ת"ח עומדים סמוך לגבול שיכולים להכנס ודעתם עליהן, ואחר הטבילה יגידו צפני הת"ח השלושה שטבלה כד"ת. ע"כ.

ובספר יציע אומר ח"א יו"ד סי' יט האריך צענין זה וכתב שאף הגאון ר' שמואל סלנט לא התיר אלא צנידונו שיש סכנה לגשת שם שהוא חסוד כדיעבד גמור, משא"כ כשישנה איזו אפשרות שהיא להכנס שם אין להתיר כלל. ואשר ע"כ נריכים לעמוד בכל התוקף נגד אלו הרואים לשנות, וגודע לי כי בן הוא דעת גדולי הדור שליט"א שלא להקל בזה כלל. ע"כ.

ב. מש"כ באות ג, לכאורה י"ל מכיון שעד עכשיו הוחזק צפני חזריו וצני משפחתו שהוא יהודי, וכך עלה לתורה צסם אציו הישראלי, בזה י"ל אדרבא אם כעת יכתבו בן א"א הוי מזוייף מתוכו, מכיון דלא היה ידוע לאף אחד, ואף לבני משפחתו הקרובים (חוץ מאציו ואמו) שהוא גר ונטבל בילדותו.

וראה בסדר הגט למהר"י מינץ סי' קג שכתב: ששאלת מה צגר המגרש, נראה דהוה לריך לכתוב בן א"א ולא בן אברהם סתם, דמיחזי כשיקרא ומזוייף מתוכו, עכ"ל. ולכאורה לפי"ז י"ל ה"ה איפכא מכיון שהחזק כל הזמן כיהודי ונקרא צסם אציו לתורה, אם יכתבו בן א"א הוי מיחזי כשיקרא ומזוייף מתוכו, דהא לא ידוע לאף אחד שהוא גר. ואם כי יש מקום לחלק דסוף סוף אציו ואמו בן ידעו זאת שהוא באמת גר, משא"כ התם צעובדא דהוי גר ולכולם ידוע שהוא גר ולא כותב שהוא בן א"א, בזה מיחזי כשיקרא ומזוייף מתוכו. מ"מ כ"ל דעדיף שיכתבו צסם אציו ממה שיכתבו בן א"א, דלכאורה חשש זה של מזוייף מתוכו ומיחזי כשיקרא כנדו"ד שכולם יודעים שהוא יהודי ונקרא כל הזמן צסם אציו והורגל בכך, עדיף מלכתוב בן א"א, שזה רק מנהג לכתוב כך צגר, ומקור הדברים צש"ת הרא"ש כלל טו סי' ד שכתב: אלא רק נוהגין לכתוב בכתובות וגיטין של גרים פלוני בן אברהם, ושמו המוצהק כותבים, ואז המון גוים הוא אציו כולם. ושם צעובדא של הרא"ש ראה הגר לשנות לשם אחר בכתובת הכתובה.

ואגב מדברי הרא"ש משמע שלא כתבו בן אברהם אבינו, אלא בן אברהם לצד, וזה דלא כסדר הגט למהר"י מיכן הנ"ל, וכבר עמד בזה הב"י בס' קב"ט אות כ. וראה בשו"ת מהרי"ל סי' קב שכתב ש"ל בן אברהם אבינו ותו לא [היינו שלא לרי"ך לכתוב הגר] והוא במעמד טובא רבנן סמיכי. ושו"ת כן בתשו' הרא"ש וכמדומה שכן ראיתי בראב"ה. ולכאורה סותר עלמו מיניה וביה, דכתב לרי"ך לכתוב אברהם אבינו ושמאלא כן ברא"ש, והרי הרא"ש כתב לרי"ך לכתוב בן אברהם. ו"ל דכונתו שמאלא ברא"ש שלא לרי"ך לכתוב הגר, וזה ראיה למש"כ בתחילה שרי"ך לכתוב בן א"א ותו לא, דהיינו בלי הגר. [וראה מה שז"יין בזה המגיה במהרי"ל הו"י מכון ירושלים].

ומה שהביא בשם לבושי מרדכי שהוכיח שקראו לר"ש ע"ש אבינו בר יהודה ששניהם התגיירו, י"ל דה"י בכתובתו וכן בגיטו אולי ינטרכו לכתוב בן א"א, אלא מכיון שגם אבינו נתגייר והוא תלמיד חכם קראו לו האנשים ע"ש אבינו, ואין ראיה שכך גם יכתבו בגט. אמנם לסברא דידן י"ל דה"י יכתבו כן, דאל"כ הו"י מזוייף מתוכו, אלא אם נאמר ששם כולם ידעו שהוא גר, וא"כ אינו מזוייף מתוכו, משא"כ בנידון דידן שלא ידעו שהוא גר וכמש"כ.

וראה בספר סדר הגט למהר"י מרגליות בס"י כא בהג"ה כז (עמ' ס) שכתב: וגר המגרש, ראיתי מורי ז"ל שעשה מעשה וכתב פ' בן א"א ותו לא וכו', אבל לא יכתוב בן אברהם ותו לא, דמיחזי כשיקרא ומזוייף מתוכו ע"כ. וכן אשה שזינתה מכמה בני"א ואין הולד יודע מי אבינו, סגי בשמו, וכן איש שאינו יודע שם אבינו שנקרא בו לעלות לתורה רק כינוי אבינו דכינוי לצד סגי. מהר"ם מ"ן.

וא"כ י"ל דה"ה הכא לרי"ך לכתוב שם אבינו אף שהוא גר, דזה לא גרע מכינוי, והיום כך שמו.

וראה עוד שם בס"י לד אות ה (עמ' עו) שכתב: והשיב לו למדן זקן מפי קבלתו הלכה למעשה שיש לכתוב פלוני בן א"א הואיל וכן קורין לו לס"ת, וגם חותם עלמו בשטרות כן. ולכאורה הכוונה אף דכולם קוראים לו בשם הגוי שלו, או בשם אחר, מ"מ בגט כותבין בן א"א הואיל וכן קורין לו לס"ת וגם חותם עלמו, וא"כ ה"ה הכא י"ל אף היכא שהוא גר מ"מ כיון שכך קורין לו לס"ת ע"ש אבינו וכן מסתמא חותם ע"ש אבינו, א"כ לרי"ך לכתוב את שם אבינו ולא בן א"א. וראה עוד שם בס"י עד בהג"ה ז (עמ' קמ). [אגב לפי מש"כ בשו"ת מהרי"ל הנ"ל סי' קב, לרי"ך לתקן בסדר הגט למהר"י מרגליות בס"י כא הערה כז שכתב שם: וגר המגרש ראיתי מורי ז"ל שעשה מעשה וכתב פלוני בן א"א ותו לא, כן בתשובה, וכמדומה שכן ג"כ בספר ראב"ה וכו', שרי"ך להוסיף אחרי המילים כן בתשובה, את המילה להרא"ש. וכן בסדר הגט למהר"י מיכן הנ"ל אחר המילים ושז מלאתי כן, לרי"ך להוסיף "בתשובה להרא"ש".]

וע"י ברכות טז א רב מרי ברה דבת שמואל, וברש"י, בכמה מקומות קרי ליה בר רחל, ובה שמואל היתה וכשצית ונתעברה הימנו ואח"כ נתגייר ושמיה איסור כדאמרינן ב"ב קמט א רב מרי הורתו שלא בקדושה הוה ולכך לא היה נקרא ע"ש אבינו. וע"י בתוס' ב"ב שם מש"כ בזה. ויל"ע א"ך היו לריכ"ס לכתוב בכתובתו של רב מרי, אם בן רחל או בן איסור גיורא כיון שנתגייר ומסתמא גדל אללו, או בן א"א, [שו"ר בדגמ"ר בס"י קב"ט סע"י ב שכבר עמד בזה, ומש"כ בזה בשו"ת חת"ם אבהע"ז ח"ב סי' כה וסי' מא].

שו"ר בשו"ת אגרות משה אבהע"ז ח"א סי' י שדן שם בחתן שלא יודע שם אבינו אם לכתוב בכתובה שם בעלה השני שמגדלו כאב או אברהם אבינו או לכתוב שם אמו או שמו לצד. וכתב דהנכון לכתוב בנוסח הזה בן מי שנשכח שמו ונקרא בן פלוני שגדלו, ובשעת הקריאה תחת החופה כנהוג אם ירגיש כתר"ה

שאין זה כבוד להמגדלו, יכול לדלג התיבות הנוספות, אבל כתיבה יכתבו כאשר כתבתי, כי לכתוב בן א"א אי אפשר שהרי יאמרו שהוא גר ואינו חתן זה ולא תוכל לגבות ממנו בשטר זה שהיא כתובה פסולה, ואין לכתוב שם האם או שמו לצד משום דיאמרו שהוא שתוקי או אסופי ויוליאו לעז על זרעו. ולכתוב שם שגידלו לצד אף שיש מקום לכתוב סתם כך על המגדלו, כדאיתא סברא כזו, מ"מ לכתחילה אין לעשות כן, אלא לכתוב דברים מפורשין כדביארתי.

ולכאורה לפי"ז בנד"ד שהוא באמת גר אף שאביו יהודי היה נראה לכתוב בן א"א, וליכא הכא טעמו של האג"מ שיאמרו שהוא גר ואינו חתן זה, דהכא באמת הוא גר. אולם עדיין י"ל מכיון שהחזק לכו"ע שאינו גר, לא תוכל אשתו לגבות כתובתה דיאמרו שהוא יהודי, וכטעמו של האג"מ, ולכן לריך לכתוב שם אביו שהחזק בו.

ומלאתי עוד באג"מ אבהע"ז ח"ב סי' כב שדן שם צבת ישראל מנכרי והחזיקה עלמה בשם צת יהושע, וכן כתוב בגט הראשון שלה, ודן שם אם הגט כשר, ואיך לכתוב מהיום כשצאה להתגרש שנית, והאריך בזה וכתב שם בד"ה ממילא: דהא מסתבר דאם יכתבו בגט של צת ישראלית מנכרי שם אביה הנכרי, שיהיה הגט כשר, דנהי שמלד הדין לא נחשב כאביה ואין לקוראה בשם צתו, מ"מ כיון שמלד המליאות היא צתו שייך לשון צת, דגם בגמ' איתא לשון זה על ר' מרי צריה דאיסור גיורא, צ"ב קמט א, וכן הוא בקרא ולציבא חמש עשרה צנים והיה שייך זה אף כשהיה נאמר על אחד מצניו שהוא בן ליצא, כדאיתא ביצמות סב צ להאצי"א עיי"ש וכו', נקבע שם זה לאביה וממילא אין לפסול הגט מצעלה הראשון שנכתב שם מרים צת יהושע.

אבל בגט זה שרריך לכתוב עמה נראה שרריך לכתוב דבר צרור שהוא לכתוב שם אמה כמו שרריך לכתוב על צת ישראלית מנכרי כדאיתא בדגמ"ר ובפ"ת ס"ק נג, ולהוסיף שהחזיקה עלמה בשם צת יהושע וכו', ולכן כיון שהיא כשרה לקהל לריך לכתוב עליה שם אמה וכו', אבל לא סגי בזה שיכתוב שם אמה כיון דידועה היא לציבא יהושע והרוב חושבין שאביה הוא ישראל ויאמרו ממה שלא נכתב שמו שאינה זו אלא אחרת שאין לה אב, כי על זו הרי חושבים שיש לה אב, ולכן לריך להוסיף אחר שם אמה תיבות שהחזיקה עלמה בשם צת יהושע, שזה מוכח ודאי שזו היא המתגרשת וגם שאין לה אב מדינא, עכ"ד.

ובאג"מ אבהע"ז ח"ד סי' כו אות צ כתב: ולענין גט שנכתב בו שם האב ע"ש מי שגידלה או שגידלו ושלא ידוע שם האב, ליכא קפידא כ"כ מאחר שמוחזקת בשם צת איש זה, וגם בתורה מלינו כהא אליבא דרמב"ן (צמדצר כו מו) דסרח לא היתה צת אשר אלא צת אשת אשר, ומ"מ קראה הכתוב צת אשר, וכהנה עוד הרבה, אבל לכתוב טוב להזכיר בפירוש בגט צת פלוני שגדלמה כצתו, אבל במקום עיגון יש להתיר גם בצמתא. עכ"ל.

מ"מ בנד"ד היה נראה דבכתובה עדיף לכתוב שם אביו שהחזק בו ושהוא גם צנו, וגם גידלו, אף שלא מתייחס אחריו, ולא לכתוב בן א"א וכמוש"כ.

שוב עיינתי בשו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קלו שדן שם בצן הכולד לו מן הנכרית ונתגיררו האם ובנה ונשאה בחו"ק ונתחזק הבן כל ימיו מאביו בתור יהודי, ועתה הפך להקרא בשמו אחרי אביו, אם ראוי לעשות כן. ובדאי הכונה לענין לקרוא אותו לתורה. ול"ן שם לדגמ"ר שדן מרצ מרי צר רחל, ולשו"ת חת"ס אבהע"ז ח"ב סי' מא' ולשו"ת הרי בשמים מהדו"ת סי' קעב [וזה שהעיר שם על דברי החת"ס שכתב דצניו שגולדו

לו קודם שנתגייר ודאי לא מיקרו בניו ואינם מעכבים הקר"פ, וליין לתוס' יצמות מה א ד"ה אלא, ולשו"ת בית ינחק אבהע"ז ח"א סי' כט, יעויין בתוס' עה"ת הול' הגרי"נ שטרן ז"ל פר' בא (עמ' סא) בד"ה וכי יגור ששם האריך בזה, ובהקדמת הגרי"נ שם בקו"ב בית אב (עמ' ח) פלפל באריכות בזה ובדברי התוס' שם יעוי"ש. וראה מש"כ בזה במשך חכמה פר' בא פי"ב פסוק מד ביד לחכמה שם אות ז וליינתי שם לשו"ת בית ינחק הנ"ל ולעוד ספרים בנדון, יעוי"ש מש"כ בזה].

ואם באות ג כתב דכיון דבגט כותבין בן א"א ה"ה לקוראו לס"ת דדין א' להם. ויש לי עיון בתשו' הרא"ש כלל טו סי' ד שכי' ז"ל ושאלתם על גר שנתגדל צניכס ורונה לישא אשה אם יכול לקרוא עלמו איזה שם שיראה כגון פז"פ עם כינויו ויכתוב כך בכתובה, או דמיחזי כשיקרא או לא. תשובה יראה שאותה כתובה אינה כתובה כיון שלא הוחזק בעיר באותו שם עד היום הזה וכו'. אלא כך נוהגים לכתוב בכתובות וגיטין של גרים פלוני בן אברהם, ושמו המובהק כותבים, ואז המון גויים הוא אבי כולם. והמשמעות דוקא משום דלא אחזק, ואילו בכלל יז סי' יג כתב דשם אביו האריך יכול לשנות. וע"ע בזה בפת"ש אבהע"ז סי' קכט ס"ק ד עכ"ד.

ולא הבנתי קושיתו, דנהי דכתבין הכא בן אברהם, ומטעם דאב המון גויים הוא אב לכולם, מ"מ הרי בפועל אינו אביו ממש, ורק כן נוהגים, משא"כ התם מיירי באביו ממש וצוה שפיר אינו יכול לשנות דהוא בפועל אביו ומתייחס אחריו. זאת ועוד, דעיינתי בגוף התשו' וראיתי שם שכתב: ומה שכתב באדם אחד שהמיר אביו לדת ישמעאלים והיה שמו יוסף בן שמעון ואחר שהמיר אביו הניח שם אביו וקרא שמו יוסף בן שמואל, לימים גרש את אשתו באותו שם החדש והכשירו הגט, תמה אני אלל המכשירין אף אם יוכל אדם לשנות את שמו ולקרוא לו שם אחר כדאמרין בר"ה טז ב ג' דברים מצטלין את הגזרה וכו', וי"א אף שינוי השם כמו שמלינו באברהם ושרה, אבל שם אביו היאך יכול לשנות, והרואים הגט שכתב בו יוסף בן שמואל יאמרו שאינה מגורשת דשם בעלה יוסף בן שמעון, עכ"ל. ויש לדקדק בדבריו שכתילה כתב "לימים" גרש אשתו באותו שם חדש, דמשמע אחר הרבה זמן, ולכא"ו כבר הוחזק בשם החדש ומה זה שכתב אחרי זה "והרואים את הגט שכתב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת וכו'", והרי כבר הוחזק בשם החדש, וע"כ אף דהוי "לימים" מ"מ לריך לומר דלא הוחזק כן בפני רבים, ולכן יש חשש של הרואים שיאמרו כי שם בעלה יוסף בן שמעון ובגט כתוב בן שמואל. ולפי"ז מש"כ לפני כן "אבל שם אביו היאך יכול לשנות", אין הכוונה דא"א כלל לשנות שם אביו מכיון שהוא אינו בעלים על זה לשנותו, ורק שם עלמו הוא בעלים לשנות, אלא הכוונה דשינוי שמו מתקבל אלל האנשים, שהרי מלינו שאנשים שינו את שמם באברהם ושרה, אבל שינוי שם אביו אינו מתקבל אלל האנשים, דהרי ידוע ששמו אחר והיאך יוכל לשנותו, ולכן הרואים יאמרו דאינה מגורשת. אבל אה"נ בהחזק שפיר יכול לשנות גם שם אביו. ולכא"ו מוכח כן, דאל"כ תיקשי מתשו' הרא"ש הנ"ל בכלל טו סי' ד שהקשה על הא דתנן צפי' גט פשוט שני יוסף בן שמעון הדריס בעיר אחת אינן יכולין להוליא שטרות זה על זה וכו' כיצד יעשו יאלשו, ואם היו משולשים יכתבו וכו'. ומה אנו לריכין לכל דקדוק זה, שאחד מהם ישנה את שמו ויכתוב בשם "ינחק בן ראובן", אלא ודאי א"א לשנות ולכתוב שם שלא הוחזק וכו'. ואיך כתב שיכתבו "ינחק" בן "ראובן", והרי אינו יכול לשנות שם אביו, והיה לריך לכתוב שישנה ל"ינחק" בן "שמעון" מיוסף בן שמעון, וע"כ דמהני לשנות גם שם אביו, ורק בלא הוחזק לא מהני ודו"ה.

ושם להלן צאות ד כתב המנחת ילחק לדון מדברי התשו' מיימוני שהוצא צרמ"א חו"מ סי' מז דמי שמגדל יתום בתוך ביתו יכתוב עליו צטור צני, ואינו מזוייף מתוכו וכשר הואיל וגדלו ראוי לכתוב כך. וליין לחת"ס אצבע"ע סי' עו ולחת"ס אצבע"ע ח"צ סי' קכה, והסיק דפשיטא דאין ... להקרא צנו ולשנות משאר גוי. ולכא"ו עדיין יש לחלק מנד"ד וכמ"כ דהכא כבר הוחזק וקראו צס אציו כשעלה לתורה וצפי כל, וא"כ שם יש מקום לכתוב צס שהוחזק.

וע"ע צשו"ת מנח"י ח"צ סי' קטז שכתב דאין לשנות שמו מחשש חורבא שילא עי"ז צקוקה ליצוס, וליין לחת"ס אצבע"ע ח"צ סי' קכה. וע"ע מנח"י ח"ג סי' לט אות יד וח"ד סי' מט אותיות ג-ז.

[ואגב אורחא אליין בזה כמה שדנו ביתוס לקוראו צס אציו המאמץ. הנה צבעל הטורים דברים כד יז על הפסוק לא תטה משפט גר יתום, כתב: ולא אמר "גר ויתום" לומר לך גר שנתגייר כקטן שנולד דמי (ולהגר"ח קנייבסקי שליט"א צטעמא דקרא כאן אישטמיטתיה דצרי צעל הטורים). ועי' צס' אצני שהס עה"ת להגרמ"ל שחור ז"ל שליין לתוס' צע"ז סג ולמשך חכמה פר' ואתחנן ה כז דחתרו למלוא מקור לדין גר שנתגייר כקטן שנולד מנלן. ובחי' הראצ"ן יצמות כז צ מהפסוק ואת הכפש אשר עשו צחרן, וצריציד הזה עה"ת ריש פר' לך וצפי' ויוסף אצרהס סס, וצרמצ"ס סנהדרין פ"צ הי"צ דמטה משפט גר עוצר צצ' לאוין ומשפט גר צג' לאוין, וצס' המפתח סס הביאו להקשות דהא כל גר הוא גס יתום וא"כ יעצור צג' לאוין ועי"ש מה שליינו בזה].

והלום צא לידי ספר אצני האפד (להגאון ר' דוד פיצאנו ז"ל אצ"ד סוציאה) וצחלק השו"ת צצסופו סי' יז נשאל סס צענין, ומחמת חשיבותה של התשובה הנני מעתיק את רוצה. וז"ל: שאלה: צחור אחד ששמו רפאל ושס אציו משה והכי קרו ליה רפאל משה. ומימי קטנותו לקחו איש אחר לציתו ושמו אצרהס אסא ויהי לו לצן וזנו ופרנסו מפתו אכל ומכוסו שמה וימת אצרהס והנער הזה נתגדל צצית כאילו הוא צנו ממש. הן עתה שהגיע לפרק הנושא תוצעת האלמנה סימצ שמו רפאל צן אצרהס וככינוי משפחתו אסא וצזה יהיה זכרון לשס צעלה המנוח הנז' ושכן יכתבו צכתובה ויקראוהו לס"ת, ואנשי הקהל מאנו לקחת דצרי האלמנה ושואלין ודורשין מאתנו צ"ד אי יכולים לעשות כן ומיחלים תשובתנו.

תשובה. הנה אמת שמלינו צתורתנו צנים מתייחסים למי שאינם אצותס כגון לצן צן נחור והוא היה צן צתואל, וכן ושס צת אשר סרח ויש צנוסחאות תרגוס אונקלוס ושוס איתת צת אשר שרת, וכמ"ס הרמצ"ן ז"ל צציאורו עה"ת פי פנחס דסרח היתה צת אשת אשר שהציאה אשתו מצעלה הראשון ונקראת על סס צת אשר. אך טובא איכא לחלק מהנך דלצן צן נחור מלצד מ"ס הרמצ"ן צציאורו דכך היה ניכר צעיני הכל צעצור מעלתו כי הוא נכצד מאציו. אף גס זאת התס שאני דנקרא ע"ס זקיננו וצני צנים ה"ה כצנים (ומה שהציא ה' מוהרא"י צמכתציו סי' קלח ממפיצוסת צן שאול והו"ד ג"כ צס' גט פשוט סי' קכט ס"ק נא, גס אס האמת היה כן היינו הך דנקרא ע"ס זקנו מטע"ז דצ"צ ה"ה כצנים, אך לא ראיתי כהנה צכתובים דצשמואל צ סי' ט וסי' כא נזכר מפיצוסת צן יהונתן צן שאול, וצן שאול קאי על יהונתן והוא פשוט ודצרי ה' מוהרא"י ל"ע) וכן ההיא דסרח צת אשר לענין אחר מתנייא והוא לענין יחוס נחלה שגס אציה היה ממטה אשר וכמ"ס הרמצ"ן סס. וכמה נדחק הרמצ"ן לומר דשמה היתה צת אשר לא שהכתוב ר"ל דהיתה צתו של אשר, ויעויין צתוס' עה"ת סס שכתבו דלשון התרגוס רחוק וגס אינהו מפרשי דשמה היתה כך וצאמת לא נמלא נוסח זה צסוס תרגוס אונקלוס צצדינו. גס התוס' צפסחים נד א אמרו דלא

מלינו בכל התורה שיקרא לבן אשתו בנו וזה דלא כהתרגום הכוז' משא"כ איש זר דעלמא הגם שהוא גדלו צביתו והאכילו והשקהו ואז"ל כל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעה"כ כאילו ילדו מ"מ לא מלינו שיקרא בנו לקס"ת וכיוצא שיקראוהו בשם בן פ'. ועיי' קהלת יעקב קובי' לשון בני"א אות עג שכתב משם בני אהרן סו"ס פה שכתב דאין קורין בן רק למי שהוא בנו ממש, עי"ד.

איצרא דמלינו למהר"ם ז"צ בתשובה הוצא בתשו' מיימוני לס' משפטים סי' מח על ר' ואשתו שכתבו שטר לבן אשתו וכתוב בו ותנו לבנו והשיב דלישנא מעלייא הוא דהמגדל יתום וכו', ואם ר' כתב לחמותו אמי פז"פ לא מרענא לטורא דכיון דשמה פז"פ אם נכתב אמי מה בכך דלמא משום דמרחמא ליה כאס (סונעלס דבר מכנה"ג בחו"מ סי' מז בהגה"ט ס"ק עה שפקפק על הסמ"ע שכתב דה"ה לגבי חמותו יעווי"ש), ועוד כיון דהמגדל יתום וכו' נקרא בנו אז גם היתום ראוי לקרות לאלוף נעוריו רבי וכו'. ועוד דהבעל כאשתו וקרינא ציה לא יומתו אבות על בנים, ע"כ. ופסקה הרמ"א בחו"מ סו"ס מז בסתמא יעווי"ש. וכפ"ז ש"ד לכתוב בכתובה בן אברהם יען שגדלו בתוך ביתו ויהי לו כבן. אך מלבד דנדון הרב הנה הוא בצן אשתו דוקא ולא לכל יתום דעלמא, וכמו שסיים וכתב ועוד דהבעל כאשתו וקרינא ציה לא יומתו אבות ע"כ, ומן התימה על הרמ"א דנקט את דינו בכל יתום. עוד בה דאפי' תימא דמהר"ם זכ"ד ריוחא אשכח ואה"נ דלכל יתום אמרו אפי' שאינו בן אשתו, מ"מ ל"ד לנ"ד דזה הוי שטר שבין בנו לאביו ושם ניכר בשמות ברורים מי הוא הנותן ומי הוא המקבל רק שבאין אנו להרע השטר ולקרותו מזוייף בעבור שכתוב בו תיבת בנו או אביו, ע"ז כתב מהר"ם דאין כאן צית מיחוש דרגילי אינשי למקרי למי שגדלו אביו או בנו וכיון שאנו רואים שכתוב בו פז"פ נתחייב לפז"פ בנו ברור הדבר דאיהו ניהו ולא מרעינן ליה בעבור שכתוב בנו, אבל בכתובה דהיא נכתבת בינו לבין אשתו או בשטר שיתן לאיש זר, כשיכתבו בו שם אביו המגדלו הוא יאמר כי אינו יען שם אביו הוא פ' מאחר דאיכא ריעותא בשם עלמו דהוא בן משה ובשטר כתוב בן אברהם. וכבר מלינו חשש זה בעלמו בכתובה על כיו"צ בתשו' הרא"ש כלל טו סי' ה שכשאל על גר שכתגדל ורזלה ליקח אשה אם יוכל לקרות לעלמו איזה שם שירזלה כגון פז"פ עם כינויו וכתוב כך בכתובה אי מיחזי כשיקרא או"ל, והשיב שאותה כתובה כמי שאינה דכיון שלא הוחזק בעיר באותו שם עד היום הזה וכמלא משהה את אשתו בלי כתובה וכו', וכתובה זו כמאן דליתא דמייא ואין לחתום עליה עכ"ל. ה"נ אם נכתב בכתובה בן אברהם הלא כו"ע ידעי דשם אביו משה והוא יאמר אין זאת אשתי.

דהנה אמת דמ"ש בשאלה שתמה הרב היתכן שהחורג יחתום בעלמו בשם בעל אמו ויעלה כן לס"ת וגם בכתובה יכתוב אברהם בן אליה. הוא מסייע שיש בו ממש לדין וגדולה מזאת דאפי' בצן אשתו שרגיל כן תמה כ"ש לאיש זר. אכן הגאון החת"ם הוא מנגד גמור לסברתינו הן בעיקר החילוק דלא ס"ל לחלק בין ההיא דמהר"ם לבעלמא והן בעיקר הדין, דהוא פסק בסכינא חריפא דאם אין לו בנים שפיר כתב בן אליה רק לגבי נ"ד דהיה לו בנים לא הוכשר בעיניו. ולפי דעתו זכ"ד דאין לו בנים אין כאן צית מיחוש, אכן לפי דעתי המעט בטר דמחוינא קדה מול כסא הכבוד הג' חת"ם ז"ל אלא דאמרי דשפיר מחלקינן בין ההיא דמהר"ם לעלמא. ומה שנסתייע עלמו מדברי הת"א מההיא דסרח בת אשר, כבר כתבתי דכל הראשונים דחאוה ונסחא זאת לא נמלאת בשום מקום ומי יודע איזה תלמיד טועה כתבה, ואף לפי גירסא זאת אין ראייה משם דלענין נחלת הארץ איתמר וככו', ותו איכא לחלק ולומר דגם הרב הכוז' יודה

דלכתחילה אין לכתוב כן בכתובה, אך בני"ד שכבר בא הענין לפניו הכתובה וחתומה והיו רוצין לאסור את האשה אשר לקח וכדי שלא להוליא את האשה מתחת ידו היה יכול הדוחה לדחות ולומר דאינו בנו ממש רק שהדרך הוא לכתוב כן ובפרט שהוא בן אשתו ולסמוך עלמס אההיא דמהר"ס, לכן ריוחא אשכח לני"ד דכיוול דיט לו בניס לא הי"ל לכתוב בן אליה אס לא שהוא בנו, אבל לכתחילה גם הוא יודה שאין לכתוב כן כלל כיוון דאיכא איסורא להשהות אשתו בלי כתובה וכתובה כזו שפלה הננה כיוון דאין שם הצעל ברור. הציטה וראה לפתחי תשובה יו"ד סי' ריו ס"ק יא שהציא בשם הגאון שאלת יעבץ ח"א סי' קסה דהמגדל יתוס או בנו של אדם אחר וקוראו בנו והלה קורא לו אבי שנדרו זה מזה בשם בן ואז צמתס או שנתנו מתנה זה לזה בלי זכרון שם העלס, ספיקא הוי ואזלינן לחומר' דהיינו בנדריס נאסרין זע"ו ובממון חומר' לתובע וכו'. עי"ד לנו לעיניס ומעו' ומחמה לסברתינו דבכתובה אין לכתוב בן אברהם, דממ"נ אי חשבינן ליה איסורא דאין להשהות האשה בלי כתובה א"כ יש לנו לילך לחומר' ולומר דלא נכתב שם הצעל פה והצעל אינו בן אברהם רק בן משה, ואס נלך אחר הממון שהוא חיובי הכתובה, חומר' לתובע וקולא לנתבע ואין אנחנו יכולין לבוף לשוס דבר. ועי' שד"ח חלק הכלליס מעי' הב' אות נג הספריס שניין בבן אשתו אי מיקרי בנו ואמ"א, ואח"ו ראייתי עוד לו בקוני' פאת השדה חלק הכלליס מעי' הב' אות סא שהארין הרחיב בתשו' מהר"ס הלזו ודישרין סמיכי' עלוהי רבני האחרוניס באו"ר לך נא ראה כי כעת אין לי פנאי.

ועוד לנו תקלה אחרת אס נכתוב בן אברהם שאס האי' הזה יבוא לגרש את אשתו איזה שם נכתוב בגט רפאל בן משה הלא אינו בעלה של זאת שהכתובה לפנינו ושם כתוב רפאל בן אברהם, ואס נכתוב רפאל בן אברהם אין לך פיסול גדול מזה דעל האמת הוא רפאל בן משה והו"ל שינה שמו ושמה דפסול, וגדולה מזו כתב מוהרא"י במכתביו סי' קפד דאס כתב שם אבי אמו של המגרש דפסול אע"ג דבני בניס ה"ה כבניס וכמ"ס הצי"י סי' קכט כ"ס הכא.

ואס נרלה לפלק חששות כאלו ונאמר דנמתין לו לי' יוס ויחזיק עלמו בשם רפאל בן אברהם וכל שהוחזק שמו בעיר כותבין ע"פ מה שהוחזק וכנודע, הא ודאי דדומא הוא, דע"כ לא אזלינן בתר חזקה אלא בשם שלו לא בשם אביו וכמ"ס הרא"ש בתשו' כלל יז סי' יג, על מי שהיה שמו יוסף בן שמעון והחליף שמו בשם יוסף בן שמואל ולאחר ימים גירש את אשתו בשם זה, ופסל הרא"ש את הגט דאף אס יוכל אדם לשנות את שמו אך שם אביו היאך יכול לשנות, והרואיס הגט הכתוב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון, ופסקה מרן בסי' קכט סעי' י. ומבואר בדברי הרא"ש דאף שהוחזק שמו ל"י ויותר ל"מ וכ"כ מוהרא"י בפ"כ סי' קלח להדיא, ויעויי' ג"פ ס"ק מט, ואף הרדצ"ו בח"א סי' שעו לא כתב להתיר רק היכא דהכל מכירין אותו בשם השני ולא בשם הא' וגם בני"ד חסבו כאילו לא שינה שמו כלל משוס דלא נכתב שמו, אבל היכא דנכתב שם אביו בשם השינוי גם הרדצ"ו יודה דלא מהני ליה החזקה. ועי' פת"ש ס"ק כד בשם בית דוד (אשכנזי) שהתמרמר על גט מקושר (אשכנזי) שר"ל דגם לשם אביו מהני החזקה, ומר הוא דקאמר דאין לזוז מדברי הרא"ש ומוהרא"י וגם הרדצ"ו לא קאמר אלא בלירוף הרבה טעמיס יעויי"ש, ובר מן דין הרי כתב ג"פ בס"ק נג דאף למ"ד דמהני חזקה לשם אביו היינו היכא דמת אביו אבל אס אביו בחייס דאז לכו"ע לא מהני.

קושטא קאי דחזינא למוהרי"ד בסי' צ"ד חאה"ע סי' מ דכתב להדיא דבשעת כתיבת הכתובה לא חיישינן על המת שיבא לגרש דהתם קאי על פנויה שזינתה וילדה בן ונתגדל וזא לישא אשה דכתבינן בכתובה שם האב אבי אמו, וכתב וז"ל: ואין לומר דיש לחוש דשמא זא לגרשה ויכתבו בגט שם אבי אמו והוא פסול וכו', דודאי לא חיישינן להכי דאם איתא א"כ כשקורין לס"ת היה לנו לחוש לזה וכו', אלא ודאי דכשזא לגרש אין משגיחין בגט לכתוב בו השם שכתוב בכתובה וכו' עי"ד שם. הרי דהרצ לא חייש להך חששא דשמא יבא לגרש רק אנחנו דנין באשר הוא שם ולכשנבא לענין הגט נחכם. וגם אתה תדין לנ"ד דהן עתה נעשה נא רצון האלמנה לכתוב בן אברהם דהוא שם בעלה וכשיבא לידי גירושין נראה איך נעשה. ועיי"ש באבני האפד מה שדן בדבריו והאריך בענין כתיבת שם אבי אביו בגט, ודחה ראיתו מדברי הרא"ש בתשו' כלל טו סי' ד.

ובסוף דבריו כתב בשו"ת אבני האפד: הדור הוא לנ"ד דכיון דאיכא למיחש לשמא יבא לגרש בשם זה והגט הוא פסול לכן אין לכתוב בכתובה שם אברהם רק שם אביו כי זה משה. תו אשכחנא ריעותא אחריתי שאם נכתוב בן אברהם חיישינן לאיסור ערוה דשמא ימות בלי בנים ואחיו מן האב שהם אחים יאמרו שהם אחים מן האם שהרי אלה בני משה וזה בן אברהם והבת היא בת משה ויצואו לידי איסור ערות דודתו כי עפ"י החששות האלה הן ותולדותיהן כיו"צ ראוי למחות שלא לכתוב בכתובה כ"א רפאל בן משה ולא בן אברהם, ואם כתבו בן בכתובה הרי היא פסולה ולריך להחליפה באחרת, אך לעשות רצון האלמנה יכולין לכתוב כינוי המשפחה באופן זה רפאל דידיע אסא בן משה דהא כינוי המשפחה לא כתבינן בגט ויכול אדם לכנות עלמו בכינוי משפחה שירלה ובניו אחריו יתנהגו כמעשהו עמנו. הנלע"כ דבר הלמד מעניינו. עכתו"ד.

שמואל חיים דומב.